

ПРИМІТКИ

1. Лазаревський Н.И. Лекции по русскому государственному праву. – Спб.: Тип “Слово”, 1910. – Т. 2.
2. Блинов И.А. Губернаторы. Ист.-юрид. очерк. – СПб., 1905.
3. Лось Ф.Е. Революция 1905-1907 гг. на Украине. – К., 1955.
4. Лещенко М.Н. Селянський рух на Правобережній Україні в період революції 1901-1907 рр. – К., 1955.
5. Лещенко М.Н. Українське село в революції 1905-1907 рр. – К., 1977.
6. Гуменюк С.К. Поділля в період революції 1905-1907 рр. (Метод. розробка). – Хмельницький, 1981.
7. Баженов Л.В. Географічний і статистичний опис революції 1905-1907 рр. на Поділлі. // Тези доп. обл. наук. Конф. “Проблеми історич. географії Поділля”. – К-П., 1987.
8. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДАУК). – Ф. 422. – Оп. 635. – Спр. 56. – Арк. 1-3.
9. Рибак І.В. Історія рідного краю ХХ століття. – К-П.: АБЕТКА, 1997. – С. 4.
10. Кам’янець-Подільський міський державний архів (далі – К-ПМДА). – Ф.228 – Оп.1. – Спр. 7432 – Арк. 28.
11. ЦДАУК. – Ф.422. – Оп.855. – Спр.113. – Арк. 55.
12. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр.7315. – Арк. 367-368.
13. ЦДАУК. – Ф.442. – Оп. 855. – Спр. 5. – Арк. 3-9 зв.
14. ЦДАУК. – Ф.422. – Оп. 855. – Спр. 527. – Арк. 26-27.
15. ЦДАУК. – Ф.422. – Оп. 855. – Спр. 113. – Арк. 223.
16. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр. 7282. – Арк. 4-6 зв.
17. Там само. – Арк. 11-14.
18. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр. 7742. – Арк. 42.
19. Державний архів Вінницької області (ДАВО). – Ф.265. – Оп.2. – Спр. 8: 16.
20. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр. 7309. – Арк. 2.
21. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр. 7306. – Арк. 197-198.

Баран О.В.
(м. Хмельницький)

ОДИН ЕПІЗОД З “АНТИКЛЕРИКАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ” У М. ХМІЛЬНИКУ НА ПОДІЛЛІ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

У Державному архіві Хмельницької області зберігається скарга священика Покровської церкви м. Хмільника, у якій він наводить гасла, під якими проходили антирелігійні виступи місцевих міщан: “дойлой священника и учителя, церковъ запечатать” [1, арк. 37]. Документ датовано 2 травня 1905 р. У ньому крім згаданої скарги міститься ра-

порт поліцейського наглядача з даними допитів учасників акцій. Попри свою маргінальність та епізодичність цей текст насправді ставить багато запитань: перше і найголовніше з них – наскільки характеристика ситуації, подана священиком та допитаними міщанами відповідає реальному стану речей; і друге, підійти до відповіді на яке можна лише вирішивши перше – чи дійсно означений документ є свідченням антиклерикальної/антирелігійної боротьби у м. Хмільнику в означений період?

В історіографії вже ставилася проблема відповідності джерельних даних, які на перший погляд повідомляють про антирелігійні чи антиклерикальні виступи, тому, що реально відбувалося. Вже в 1920-ті роки починають з’являтися дослідження, присвячені релігійним взаєминам під час революції 1905-1907 рр. До цього періоду відносяться, зокрема, праці Б. Тітлінова, В. Дубровського та Б. Граве [6; 2]. Останні два автори у своїй спільній праці, зокрема, відзначають, що далеко не всі прояви антиклерикальних виступів були пов’язані із поширенням атеїстичних поглядів, радше навпаки – вони були спрямовані на очищення Церкви від аморальних, негідних священиків, чи їхніми учасниками були прихильники певних релігійних сект [2, с. 315-324].

Наступний період посиленої уваги до цієї теми був пов’язаний із посиленням антицерковних гонінь у Радянському Союзі у 1960-х рр. З цього часу можна виділити праці М. Персіца, Л. Емелях та ін. [5; 3]. Роботи цього часу здебільшого носять виразно кон’юнктурний характер. Так, М. Персіц у своїй монографії підбирає вигідні для нього факти з метою показати, що період 1905-1907 рр. був мало не апогеєм широкого розповсюдження атеїзму в робітничому середовищі [5, с. 224-231]. Для цього він залучає спогади учасників акцій, очевидців, – документи, що несуть виразно суб’єктивний погляд на проблему. Більш поміркованою у своїх поглядах є Л. Емелях. У своїй монографії вона зазначає, що в донесеннях церковної влади розмах антицерковних виступів нерідко применшувався (особливо коли масові виступи лише починались, а також тоді, коли їх вдавалось погасити власними силами), або перебільшувався (коли виникала необхідність залучення військових підрозділів чи виправдання надмірного насильства) [3, с. 123-169].

З періоду 1980-х рр. можна згадати монографію П. Зирянова, присвячену участі Православної Церкви в першій російській революції. Він зазначає, що в революції з обох сторін брала участь величезна кількість соціальних груп та прошарків, при чому з протилежними інтересами (з однієї і тієї самої сторони). Документи, які дійшли до нас,

відображають суб'єктивні оцінки того, що відбувалося. Тому слід не впадати у крайність фрагментації, – зазначає автор, – а аналізувати документальні джерела з точки зору спільних класових позицій для тих чи інших груп [4, с. 11-15].

Таким чином, навіть побіжний огляд історіографії виявляє важливість адекватного тлумачення збереженої в джерелах інформації, пов'язаної з уникненням надмірної довіри до суб'єктивних елементів викладу.

У запропонованій статті ми спробуємо на прикладі одного конкретного документа проаналізувати вплив суб'єктивних чинників на кінцевий продукт, який у даному випадку представлений скаргою про антицерковні виступи та спричиненого нею слідства, що, на нашу думку, неадекватно передає події, які відбувались у м. Хмільнику у квітні-травні 1905 р.

Скарга священника Покровської церкви м. Хмільника Ксенофонта Корніча, адресована поліцейському наглядачу міста, починається з викладу причин негативного ставлення до нього окремих, радикально налаштованих жителів названого міста: “Извѣстные Вашему Высокоблагородію лица революціоннаго направленія въ отмѣстку мнѣ за то что я положительно отказался пристать къ ихъ партіи и проповѣдую народу бытъ вѣрными своей православной вѣрѣ, Царю и Отечеству, всѣхъ крамольниковъ проповѣдующихъ крамолу и разбрасывающихъ прокламаціи революціоннаго направленія, – ловить и давать Начальству...” [1, арк. 37]. Далі називаються місцеві революціонери Федір Клебановський, Іпатій Судилковський та Прокіп Стучкан і викладається суть скарги, яка зводиться до двох пунктів: 1) “споили мѣщанина Іосифа Андрыкевича и пьяного подустили кричать по улицѣ, подлѣ моего дома “долой священника и учителя, церковь запечатать”, въ чемъ Андрыкевичъ чистосердечно покаялся не укрывая никого изъ подустившихъ его” [1, арк. 37]; 2) “Въ минувшую субботу (26 апреля) двое пьяныхъ мѣщанъ: Сергѣй Мироненко и Трофимъ Михалица, во время всенощной забрались на клирость и безобразничали, чего до семъ никогда не бывало, мѣщане всегда уважали храмъ Божій” [1, арк. 37-37 зв.]. Відтак оскаржувач викладає своє прохання та дає свою оцінку ситуації: “На основаніи изложеннаго честь імѣю просить Ваше Высокоблагородіе Командировать къ каждому богослуженію въ Покровской церкви надежнаго полицейскаго агента для наблюденія за порядкомъ и предупрежденія скандаловъ отъ потерявшихъ вѣру въ Бога крамольниковъ (видѣлення мое – О.Б.)” [1, арк. 37 зв.].

Таким чином, священник К. Корніч стверджував, що частина міщан “втратила віру в Бога”, що виявилось у п'яних вигуках антирелігійного змісту та “безобразій” п'яних міщан на крилосі церкви.

Розслідування, проведене поліцейським наглядачем Хмільника, засвідчило дещо іншу картину. Так, головний фігурант справи Йосип Андрыкевич заявив, що “священникъ Коничъ на пасхальную всенощную обносили кругомъ церкви плащаницу, между тѣмъ по мнѣнію Андрыкевича, такое обнесеніе плащаницъ въ эту ночь не полагается; на третій же день Пасхи, 19 апрѣля, Священникъ Корничъ, послѣ служенія, давая для цѣлованья крестъ, перевернулъ на аналось икону, вверхъ доской и сказалъ не цѣловать на этотъ разъ икону, а 26 апрѣля Андрыкевичъ, будучи пьянъ, дѣйствительно стоя на улицѣ возлѣ двора священника Корнича, кричалъ что то къ адресу священника Корнича, по поводу нарушенія Корничемъ вышеуказанныхъ обрядностей богослуженія, но что именно онъ выкрикивалъ не помнитъ потому что былъ пьянъ и не помнитъ чтобы кто нибудь его наговаривалъ на такой поступок” [1, арк. 37 зв.-38]. Таким чином він спростував твердження священника про те, що він нібито зізнався, що його хтось намовляв на п'яну витівку.

Інший міщанин – свідок цих подій Андрій Очеретнюк – заперечив слова священника про нібито антирелігійні вигуки Й. Андрыкевича, підтвердивши натомість його версію. Зокрема, він заявив: “Андрыкевичъ по адресу священника Корнича кричалъ: “убирайся вонъ отъ насъ, не давай намъ цѣловать икону въ сраку, ты хочешь насъ въ штунду обратить”; при чемъ этого Андрыкевича прогонялъ съ улицы мѣщанинъ Федоръ Клебановскій” [1, арк. 38].

Ще один свідок – Сидір Очеретнюк – також показав, що Ф. Клебановський, якого священник К. Корніч звинувачував у “подустітельстві” Й. Андрыкевича, навпаки, того “прогонялъ съ улицы” [1, арк. 38].

Сам Ф. Клебановський так описує ситуацію: “на третій день Пасхи, онъ и человекъ 15-20 прихожанъ, выйдя съ вечерни стояли у церкви на улицѣ, въ то время проходилъ Хмельникскій сельскій врачъ Дмитрій Донской, съ своими: женой Софіей Донской сыномъ студентомъ Дмитріемъ Донскимъ и съ волнопрактикующимъ врачомъ евреемъ Вайнбергомъ, или же съ завѣдующимъ казеннымъ очистнымъ складомъ Алексѣемъ Ивановымъ Кибальчичемъ, при чемъ Донская обратилась къ этой компаніи прихожанъ “а что уже священникъ заставляетъ васъ цѣловать не иконы, а доску, а потомъ заставитъ васъ цѣловать его въ сапоги” [...]. Затѣмъ Клебановскій слышалъ, какъ 26

апріля, Андрыкевичъ ругаль священника Корнича и онъ, Клебановскій, прогоняль Андрыкевича” [1, арк. 38-38 зв.].

Таким чином, із зіставлення скарги священника К. Корнича та свідчень міщан можна зробити висновок, що ситуація, яка склалася, виглядає таким чином. Внаслідок самовільної та волонтаристської поведінки місцевого священника між ним та місцевою православною християнською громадою виникли непорозуміння, які призвели до втрати поваги священника у своїх прихожан. Хуліганські дії окремих жителів спрямовані проти духовної особи не засвідчують падіння релігійних почуттів, радше навпаки, говорять про прагнення позбутися “поганого”, на їхню думку, священника та домогтися відправлення церковних служб згідно з канонами (принаймні так, як вони їх розуміли). Священик з метою домогтися надіслання на богослужіння поліцейських агентів, які б слідкували за порядком та забезпечували йому особисту безпеку, свідомо перебільшив виступи міщан і подав їх як такі, що були спрямовані не проти нього особисто, а проти Церкви взагалі. З цією метою він включив ці містечкові події у ширший революційний контекст, вклавши в уста цих акцій антирелігійні гасла та підкреслив їх “безбожність”.

Залучений до розгляду документ яскраво засвідчує вплив суб’єктивних прагнень на зміст історичних документальних джерел, зайвий раз доводить необхідність пильного джерелознавчого аналізу, внутрішньої та зовнішньої критики документів перед їх використанням у побудові ширших історичних синтезів.

ПРИМІТКИ

1. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 789 (Товариш прокурора Кам’янець-Подільського окружного суду по Летичівській дільниці, м. Летичів, Подільської губернії). – оп. 1. – спр. 20. – 129 арк.
2. Дубровский В., Граев Б. Крестьянское движение накануне революции 1905 года (1900-1904 гг.) // 1905. История революционного движения в отдельных очерках. Под ред. М. Н. Покровского. – Москва-Ленинград, 1926. – Т.1: Предпосылки революции. – С. 233-392.
3. Емелях Л. Антиклерикальное движение крестьян в период первой русской революции. – Москва-Ленинград, 1965. – 202 с.
4. Зырянов П. Православная церковь в борьбе с революцией 1905-1907 гг. – Москва, 1984. – 224 с.
5. Персиц М. Атеизм русского рабочего (1870-1905 гг.) – Москва, 1965. – 256 с.
6. Титлинов Б. Церковь во время революции. – Петроград, 1924. – 118 с.

ДОДАТОК 1

Копія донесення про “антиклерикальні” виступи у м. Хмільнику та витягів з допитів їх учасників у квітні-травні 1905 р.

(Державний архів Хмельницької області. – Ф. 789 (Товариш прокурора Кам’янець-Подільського окружного суду по Летичівській дільниці, м. Летичів, Подільської губернії). – оп. 1. – спр. 20. – 129 арк.)

Копія

В.П.И.

Священникъ

Покровской церкви

г. Хмѣльника

№ 45

Мая 2 дня 1905 г.

Его Высокоблагородію

Господину Полицейскому надзирателю

г. Хмѣльника

Извѣстные Вашему Высокоблагородію лица революціоннаго направлення въ отмѣтку мнѣ за то что я положительно отказался пристать къ ихъ партіи и проповѣдую народу быть вѣрными своей православной вѣрѣ, Царю и Отечеству, всѣхъ крамольниковъ проповѣдующихъ крамолу и разбрасывающихъ прокламаціи революціоннаго направлення, – ловить и давать Начальству на дняхъ устроили мнѣ серенаду посредствомъ своихъ агентовъ: Федора Клебановскаго, Ипатія Судылковскаго, Прокопія Стучкана съ компаніей споили мѣщанина Іосифа Андрыкевича и пьяного подустили кричать по улицѣ, подлѣ моего дома “долой священника и учителя, церковь запечатать”, въ чемъ Андрыкевичъ чистосердечно покаялся не укрывая никого изъ подустившихъ его. Серенада Андрыкевича была очень по сердцу подустителемъ, такъ что слушать устроенную ими серенаду взбирались на заборъ. Въ минувшую субботу (26 апреля) двое пьяныхъ мѣщанъ: Сергѣй Мироненко и Трофимъ Михалица, во время всенощной забрались на клирость и безобразничали, чего до [арк. 37] семь никогда не бывало, мѣщане всегда уважали храмъ Божій. Надо полагать, что и эти подосланы были тѣми же лицами что и Андрыкевичъ, съ цѣлью вызвать меня на замѣчаніе, чтобы потомъ раздуть мое замечаніе въ скандалъ, что они уже сдѣлали и продолжаютъ дѣлать съ моимъ замѣчаніемъ прихожанамъ толпившимся и производившимъ шумъ и безобразіе при цѣлованіи креста въ праздникъ Пасхи третьяго Дня. На основаніи изложеннаго честь имѣю просить Ваше Высокоблагородіе Командировать къ каждому богослуженію въ Покровской церкви надежнаго полицейскаго агента для наблюденія за порядкомъ и

предупреждения скандаловъ отъ потерявшихъ вѣру въ Бога крамольниковъ. Священникъ Ксенофонтъ Корничъ.

Секретно.

Представляя настоящее сообщеніе на рассмотрениеъ Его Высокоблагородію Литинскому уѣздному Исправнику, докладываемъ, что разспрошенные нижеуказанные жители и мещане г. Хмельника, заявили слѣдующее:

Иосифъ Андрыкевичъ заявилъ, что священникъ Коничъ на пасхальную всенощную обносилъ кругомъ церкви плащаницу, между тѣмъ по мнѣнію Андрыкевича, такое обнесеніе плащаницъ въ эту ночь не полагается; на третій же день Пасхи, 19 апрѣля, Священникъ Корничъ, послѣ служенія, давая для цѣлованія крестъ, перевернулъ на аналось икону, вверхъ доской и сказалъ не цѣловать на этотъ разъ икону, а 26 апрѣля Андрыкевичъ, будучи пьянъ, дѣйствительно стоя на улицѣ возлѣ двора священника Корнича, кричалъ что то къ адресу священника Корнича, по поводу нарушенія Корничемъ вышеуказанныхъ [арк. 37 зв.] обрядностей богослуженія, но что именно онъ выкрикивалъ не помнитъ потому что былъ пьянъ и не помнитъ чтобы ктонибудь его наговаривалъ на такой поступокъ.

Андрей Леонтьевъ Очеретнюкъ, что онъ слышалъ, какъ 26 апрѣля Андрыкевичъ по адресу священника Корнича кричалъ: “убирайся вонъ отъ насъ, не давай намъ цѣловать икону въ сраку, ты хочешь насъ въ штунду обратить”; при чемъ этого Андрыкевича прогонялъ съ улицы мѣщанинъ Федоръ Клебановскій, а жена Хмѣльническаго Сельскаго врача Софія Донская, стоя у забора своего сада, находящагося противъ двора священника Корнича хохотала и говорила собравшейся на улицѣ, на крикъ Андрыкевича; еврейской и христіанской молодежи “вотъ смотрите, смотрите, что дѣлается”; при этомъ Очеретнюкъ добавилъ, что вообще Донская постоянно заводитъ разговоры съ проходящими по улицѣ мужиками о войнѣ, о вышеуказанныхъ нарушеніяхъ богослуженія Корничемъ, даетъ имъ для чтенія книжки и газеты.

Сидоръ Андреевъ Очеретнюкъ заявилъ, что онъ слышалъ, какъ 26 апрѣля Андрыкевичъ бранилъ Священника Корнича. На улицѣ собралась на крикъ Андрыкевича еврейская и христіанская молодежь, Андрыкевича прогонялъ съ улицы Клебановскій, но Софія Донская, стоя у забора своего сада, говорила Клебановскому “не тронь, не тронь его” (Андрыкевича), пусть кричитъ”.

Федоръ Клебановскій заявилъ, что на третій день Пасхи, онъ и чловѣкъ 15-20 прихожанъ, выйдя съ вечерни стояли у церкви на улицѣ, въ то время проходилъ Хмельникскій сельскій врачъ Дмитрій Донской, съ своими: женой Софіей Донской [арк. 38] сыномъ студентомъ Дмитриемъ Донскимъ и съ волнопрактикующимъ врачомъ евреемъ Вайнбергомъ, или же съ завѣдующимъ казеннымъ очистнымъ складомъ Алексѣемъ Ивановымъ Кибальчичемъ, при чемъ Донская обратилась къ этой компаніи прихожанъ “а что уже священникъ заставляеть васъ цѣловать не иконы, а доску, а потомъ заставитъ васъ цѣловать его въ сапоги” и тутъ же врачъ Донской добавилъ “Какое тамъ въ доску, прямо въ сраку”. Затѣмъ Клебановскій слышалъ, какъ 26 апрѣля, Андрыкевичъ ругалъ священника Корнича и онъ, Клебановскій, прогонялъ Андрыкевича, а Донская стояла у забора своего дома и хохотала, но не слышалъ, что она говорила; на улицѣ собралась молодежь еврейская и христіанская; при этомъ Клебановскій заявилъ, что онъ часто бываетъ у Донскихъ на залугахъ (?), оберегаетъ ихъ садъ и проч. Для порядка при богослуженіи я уже посыпалъ городовыхъ. 7 мая 1905 г. № 1916.

Полицейскій Надзиратель Загальскій.

Съ подлиннымъ вѣрно.

Секретар [підпис не розбірливо] [арк. 38 зв.]

Симчишин О.С.

(м. Кам'янець-Подільський)

ЗАРОДЖЕННЯ БУНДІВСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ НА ПОДІЛЛІ ТА ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РР.

Кінець XIX – початок XX ст. стали часом утворення єврейських політичних партій.

У ті часи на території Правобережної України євреї за чисельність поступалися хіба що українцям, а в деяких містечках становили абсолютну більшість. Тому вищезгадані політичні організації могли розраховувати на значну популярність у регіоні.

Найбільш чисельною та найвпливовішою серед єврейських політичних організацій був Загальний Єврейський Робітничий Союз в Литві, Польщі, Росії (Бунд).

Партію було утворено в серпні 1897 р. у Вільно. З 1898 р. Бунд на автономних засадах був складовою РСДРП. На перших порах Союз

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ НАУКОВО-ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СЕРІЇ КНИГ
“РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЮ”
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ, ПРЕДСТОЯТЕЛЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ БЛАЖЕННІЙШОГО ВОЛОДИМИРА
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПОДІЛЛЯ І ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ВОЛИНИ
ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Маловідомі імена, події, факти
(Збірник статей)

Випуск 32

Київ – Хмельницький, 2005

З М І С Т

Вступне слово директора Хмельницького інституту МАУП Білого Леоніда Григоровича	11
--	----

ДОПОВІДІ

Ресит О.П. (м. Київ) РЕВОЛЮЦІЯ І СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ТРУДЯЩИХ МАС УКРАЇНИ (ДО СТОРІЧЧЯ ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РР.)	13
Баженів Л.В. (м. Кам'янець-Подільський) РЕВОЛЮЦІЯ 1905 – 1907 РР. НА ПОДІЛЛІ: ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД З ПОРОГУ ХХІ СТОЛІТТЯ	23
Слободянюк П.Я. (м. Хмельницький) ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)	28
Федьков О.М. (м. Кам'янець-Подільський) УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА СПІЛКА НА ПОДІЛЛІ У 1905 – 1907 РР.	36
Філінюк А.Г., Брицький П.П. (м. Кам'янець-Подільський) РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ 1905 – 1907 РОКІВ В УКРАЇНІ В ОЦІНКАХ ПРОФЕСОРА О. РЕСІТА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ МОНОГРАФІЇ “УКРАЇНА В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ (ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)”	45
Ботушанський В.М. (м. Чернівці) РЕВОЛЮЦІЯ 1905 РОКУ І БУКОВИНА	50

СЕКЦІЯ І:

РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ 1905 – 1907 РОКІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Маркова С.В., Білий Л.Г. (м. Хмельницький) НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ В УКРАЇНІ 1905 – 1914 РР.: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗРОБКИ І ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ	60
--	----

Олійник М.П. (м. Хмельницький) МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ	67
Бондар В.В. (м. Хмельницький) УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ У РЕВОЛЮЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ 1905 – 1907 РР.	72
Лаврентьєва В.В. (м. Хмельницький) ДЕМОКРАТИЧНИЙ РУХ СТУДЕНТСТВА НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	82
Білошицький С. В. (м. Хмельницький) ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ БІЛЬШОВИЗМУ: ШЛЯХ ВІД ДЕМОКРАТІЇ ДО ДИКТАТУРИ	93
Дацюк О.А. (м. Хмельницький) ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМИ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЦЕРКОВНОЇ ПЕРІОДИКИ)	105
Земський Ю.С. (м. Хмельницький) МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ РЕВОЛЮЦІЇ: РОЗКРИТТЯ НАСТРОЇВ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗА ДОКУМЕНТАЛЬНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ	109
Дубінський В.А. (м. Кам'янець-Подільський) УКРАЇНСЬКІ ЛІБЕРАЛЬНІ ДІЯЧІ ПРО ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ АГРАРНОГО ПИТАННЯ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1905 – 1907 РР.)	119
Олійник І.В. (м. Хмельницький) СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СЕЛЯНСЬКОГО РУХУ 1905 – 1907 РР. НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	127
Магась В.О. (м. Кам'янець-Подільський) ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРОГРАМНІ ЗАСАДИ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ	134
Причишин С.М. (м. Хмельницький) БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	141

**СЕКЦІЯ II:
ПОДІЛЛЯ У РЕВОЛЮЦІЙНИХ
ПОДІЯХ 1905 – 1907 РОКІВ**

Кузьміна Н.А., Олійник Ю.В. (м. Хмельницький) СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ТА ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В ПОДІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РР. . .	150
Стрельбіцька Н.І. (м. Хмельницький) ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ПОДІЛЛІ В 1905 – 1907 РР.	155
Скрипник А.Ю. (м. Кам'янець-Подільський) ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ГУБЕРНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПОДІЛЛЯ В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РР.	163
Баран О.В. (м. Хмельницький) ОДИН ЕПІЗОД З “АНТИКЛЕРИКАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ” У М. ХМІЛЬНИКУ НА ПОДІЛЛІ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ	170
Симчишин О.С. (м. Кам'янець-Подільський) ЗАРОДЖЕННЯ БУНДІВСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ НА ПОДІЛЛІ ТА ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РР. . .	177
Демидас Ю.І. (м. Кам'янець-Подільський) РЕВОЛЮЦІЯ 1905 – 1907 РОКІВ І РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	184
Трембіцький А.М. (м. Хмельницький) СТАРА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО – ПРОВІСНИЦЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ “ПРОСВІТИ”	191
Решетченко Д.В. (м. Київ) УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ ПАРТІЇ НА ПОДІЛЛІ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1905 – 1907 РОКІВ	204
Кавун І.І. (м. Хмельницький) НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ ПОДІЛЛЯ НА МЕЖІ XIX – ХХ СТОЛІТЬ	210
Трофименко К.В. (м. Хмельницький) ВІРМЕНСЬКА ЕТНІЧНА МЕНШИНА З ЧАСІВ ПОЯВИ НА ПОДІЛЛІ І ДО XIX СТ.	215

СЕКЦІЯ III:

**РОЗВИТОК ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ,
ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І НАРОДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ**

Циганюк М.А. (м. Кам'янець-Подільський) ФОРМУВАННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРШОДУМСЬКИЙ ПЕРІОД	220
Глушковецький А.Л. (м. Кам'янець-Подільський) ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПУТАТІВ-ПОДОЛЯН У І-Й ДЕРЖАВНІЙ ДУМІ	227
Ткачук І.Х. (м. Хмельницький) КОЛІЗІЇ НАВКОЛО ВИБОРІВ ДО ІІ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІЗЯСЛАВСЬКОГО ПОВІТУ)	236
Михайлова С.В. (м. Хмельницький) АГІТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИРЕКТОРІЇ УНР У БОРОТБІ ЗА СЕЛЯНСТВО ПОДІЛЛЯ	241
Мітягіна С.С. (м. Хмельницький) ВИКОРИСТАННЯ РКП(Б)-КП(Б)У КАДРОВОГО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНШИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ УКРАЇНИ В 1917 – 1925 РОКАХ	249
Савченко Г.П. (м. Київ) КОРНІЛОВСЬКИЙ ЗАКОЛОТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО РУХУ В 1917 РОЦІ	258
Подкур Р.Ю. (м. Київ) СТВОРЕННЯ ВЧК: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ВІДОМУ ПРОБЛЕМУ ...	270
Парандій В.О. (м. Хмельницький) СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ СПЕЦСЛУЖБИ ДЦ УНР В ЕКЗИЛІ (1926 – 1936 РР.) (ІСТОРИОГРАФІЧНІ РОЗВІДКИ)	286
Кришина Н.В. (м. Київ) ДО ПИТАННЯ РЕКВІЗИЦІЙ НІМЕЦЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ ЦУКРУ В УКРАЇНІ У 1918 РОЦІ	295

Васильєв В.Ю. (м. Хмельницький) ГОЛОД 1932 – 1933 РР. В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ КЕРІВНИЦТВА СРСР В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ (КІНЕЦЬ 1980 – ПОЧАТОК 1990 РР.)	307
Адамовський В.І. (м. Кам'янець-Подільський) ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ ТА ДЕПОРТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В КІНЦІ 30-х – НА ПОЧАТКУ 40-х РР.	320
Ніколасць Ю.О. (м. Київ) НАУКОВА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ УРСР У СЕРЕДИНІ 1940 – 1960-х РР.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	331
Місінкевич Л.Л. (м. Хмельницький) РЕАБІЛІТАЦІЯ НАУКОВОЇ ТА ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 50 – 60-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	341
Бабенко Л.Л. (м. Хмельницький) КОНФОРМІЗМ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА СТАЛІНСЬКОЇ ДОБИ: ДО ПИТАННЯ ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ	351
Дмитрук В.І. (м. Київ) ІНІЦІАТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КІНЦІ 1960-х РОКІВ	364
Олійник В.В. (м. Хмельницький) ШКІЛЬНЕ СВЯТО В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАГАЛЬНО- ОСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ) ...	378
Савченко І.В. (м. Київ) СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ВИДАВНИЧИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ У 1920 – 30-х РОКАХ	387
Половинчак Ю.М. (м. Київ) ГАЗЕТА “КИЄВЛЯНИН” ПРОТИ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО: ІЗ ІСТОРИЇ ОДНІЄЇ СУДОВОЇ СПРАВИ	394
Трачук Т.А. (м. Київ) ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧІ ІДЕЇ І. ФРАНКА, М. ГРУШЕВСЬКОГО, С. ЄФРЕМОВА	408
Івановська Т.Б. (м. Хмельницький) СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ	412

Шевчук Ж.А. (м. Кам'янець-Подільський) ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 1917 – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 20-х РР.	418
Григоренко О.П., Діденко О.В. (м. Хмельницький) ІВАН ОГІЄНКО (МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН) – ПЕРЕКЛАДАЧ БІБЛІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	427
Кузіна Б.С. (м. Хмельницький) Й.А. ВОЛОШИНОВСЬКИЙ – ВИЗНАЧНИЙ ПОДВИЖНИК ПОДІЛЬСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ ХХ СТОЛІТТЯ	434
Тігарчук В.Р. (м. Хмельницький) МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ В НОВОМУ СВІТОВОМУ УСТРОЇ (ЗА КОНЦЕПЦІЯМИ ЗБ. БЖЕЗІНСЬКОГО)	441
Жовтан О.Л. (м. Хмельницький) КРИЗОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В ФОРМУВАННІ ЗОВНІШНЬО- ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ КАМПАНІЇ 2004 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАХІДНИХ ЗМІ)	448
Бабюх В.А. (м. Київ) ПОЛІТИЧНА ЦЕНзуРА В УКРАЇНІ: УРОКИ МИНУЛОГО З ПРОЕКЦІЄЮ НА СУЧАСНІСТЬ	458
Кабачинський М.І. (м. Хмельницький) ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ (1991 – 2003 РР.)	467
Авсієвич А.В. (м. Хмельницький) ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ ЯК ЗАСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ	477
Коротко про авторів	489

Білий Л.Г.,
директор Хмельницького
інституту МАУП

Шановні гості та учасники конференції!

Національне відродження, за одним із найновіших наукових визначень, – процес розкриття та реалізації раніше затриманих чи нездійснених з певних причин можливостей нації (народу) до розвитку ширшого (ніж раніше) задоволення потреб та запитів людей, які належать до національного колективу.

Національне відродження – складова прогресу всього загальнолюдського, а отже глобального соціального організму. Йому притаманна глибока поліфонічність історичного змісту. По-перше, це ціле явище суспільного порядку, що здатне охопити як державні нації, так і національні утворення, позбавлені самостійної політичної форми. По-друге, це процес, що перебуває в стані постійної зміни: то ледве помітної з точки зору результатів, то бурхливої революції.

Складність вивчення процесу національного відродження спричинюється насиченістю його внутрішньої логіки. Її багатомірність впливає з тієї обставини, що відродження є водночас умовою самозбереження нації, і суттю її фазового розвитку, і метою, котру зумовлює плекання в народній свідомості збагачення вже скристалізованого національного ідеалу.

За своїм змістом відродження так званих неісторичних, тобто недержавних націй, до яких відносять і українську початку ХХ ст., включає цілу гаму взаємопов'язаних структурних компонентів.

Науковий інтерес до історії національного відродження пояснюється не лише з точки зору обґрунтування сучасних державотворчих процесів в українському суспільстві, хоча це й стрижневий аспект досліджень у даній галузі. Цінність історичного досвіду багатогранна. Тут йдеться перш за все про становлення факту безперервності визвольних національних змагань українського народу. Тим самим зумовлюється наукова інтерпретація основних тенденцій та етапів національно-визвольного руху, його залежність від чинників внутрішнього та зовнішнього характеру.

Довгий час період початку ХХ ст., зокрема 1905-1914 рр., недооцінювався у нас з точки зору важливості націотворчих процесів, що відбувались тоді в житті України. Наукові дослідження в цій галузі беззаперечно свідчать про те, що ми маємо справу з досить своєрідним етапом національного руху. Події першої російської революції